

Monumentnummer*: 531131

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* 21 september 2012
Kadaster deel/nr 82740/82

Woonplaats* **Houten** Gemeente* **Houten** Provincie* **Utrecht**

Kadastrale gemeente* **Houten** Sectie* **D** Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel **376**

Omschrijving**

Cluster 49.

Inleiding

BOMVRIJE FLANKBATTERIJ B met POTERNE en REMISE B met OPEN FLANKBATTERIJ als onderdelen van een type bomvrije bouwwerken dat zo veel mogelijk is voorzien van een aarden dekking en dat alleen noodzakelijke gevels aan de keelzijde bezit. Flankbatterijen zijn bedoeld om de gracht, vooruitstekende delen van de hoofdwal van een fort of vesting en het direct voorliggende terrein te bestrijken en ze bestaan uit schuin in de hoofdwal geplaatste kazematten of andere geschutsopstellingen. Hun flankerend vuur betekende dat de hoofdwal moeilijk benaderbaar was. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden aan aanvallen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren gedefinieerd aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In de keel van het zuidoostelijke bastion ligt de uit 1878-1880 daterende BOMVRIJE FLANKBATTERIJ B met POTERNE en REMISE B met OPEN FLANKBATTERIJ. Deze batterij is qua opzet nagenoeg het spiegelbeeld van flankbatterij A. De remise op de verdieping van remise B is - anders dan die bij remise A - echter niet uitgebreid. De gemetselde gevel bestaat uit een licht gebogen muur met een drielaags rondboogvormige ingangspartij tot de POTERNE. Deze ingang kan met een dikke houten, dubbele deur worden afgesloten. Direct achter de ingang bevinden zich in de poterne twee buskruitmagazijnen, omgeven door een smalle gang. De poterne leidt verder naar twee kanonkazematten, waarna de poterne afbuigt naar de remise met OPEN FLANKBATTERIJ. De uitgang hiervan is dichtgemetseld. Direct naast de ingang van de poterne sluit een tweede gebogen keermuur hier op aan. Deze muur loopt in de kromming schuin naar beneden en is aan de bovenrand met vlechtingen afgewerkt. De verdieping van het gebouw bevat de REMISE B. De remise heeft een getoogde ingangspartij met dubbele houten deuren met aan weerszijden een getoogde vensterpartij. Het geheel wordt door een drielaagse rondboogvormige ontlastingsboog overspannen.

Waardering

De BOMVRIJE FLANKBATTERIJ B met POTERNE en REMISE B van het Fort bij 't Hemeltje is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: - het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), - de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel dat een tamelijk gaaf voorbeeld is, zowel uit- als inwendig qua hoofdvorm en in indeling, van een bomvrij bouwwerk uit de jaren 1878-1880.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het een goed en relatief zeldzaam voorbeeld is van een bomvrije flankbatterij met poterne en remise met open flankbatterij.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat het in architectuur en detaillering de kenmerken uit de bouw- en de functionele tijd heeft behouden.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument